

Paperiteollisuuden ammattiliitto muuttuvassa ympäristössä

Paul Jonker-Hoffrén

Mitä tapahtuu ammattiliitolle, kun toimiala, jota se edustaa, muuttuu? Yksinkertainen vastaus on: ammattiliitto muuttuu myös. Viime vuosikymmeniä Suomen paperiteollisuus on muuttunut rajusti ja melko nopeasti. Tähän taustaan peilaten myös Paperiliiton on pitänyt muuttua. Väitöskirjassani olen tutkinut, miten kyseisen liiton asema on muuttunut rakennemuutoksen voimien alla.

Rakennemuutos

Suomessa paperiteollisuus on pitkään ollut talouden kulmakivi. Monella tavalla se on edelleen tärkeä vientiteollisuuden ala, missä suomalaisten osaaminen loistaa, kun puhutaan esimerkiksi prosessi-innovaatioista, paperikoneiden valmistuksesta ja työn tuottavuudesta. Näistä tekijöistä huolimatta paperiteollisuuden merkitys Suomen yhteiskunnalle on vähentynyt. Tämä ilmenee siten, että työllisyys alalla on vähentynyt rajusti vuodesta 1980, alan suhteellinen osuus viennissä on vähentynyt ja teollisuuden painopiste on siirtymässä Etelä-Amerikkaan ja Aasiaan (METLA 2011). Vuodesta 2006 Suomessa ajettiin alas paperitehtaita taloudellisista syistä; Voikkaa oli ensimmäinen ja Myllykoski on toistaiseksi viimeinen (Voikkaasta Melin & Mamia 2010). Vuonna 2006 alkaneiden muutosten seurauksena on menetetty jo yli 4 000 työpaikkaa, ja

lähivuosina työpaikkoja saatetaan menettää vielä lisääkin. Paperiteollisuuden alueellisen rakenteen takia – paperitehtaat ovat usein kylän ainoa (iso) työnantaja – on vaikea sopeutua tähän rakennemuutokseen. SAK:n (2010) tutkimuksen mukaan huomattava osa entisistä paperiteollisuuden työntekijöistä ei helposti löydä uutta työpaikkaa.

Koska rakennemuutos luo taustan, joka on synnyttänyt Paperiliiton haasteet, on tärkeää saada selville rakennemuutoksen syyt. Varmaan keskeisin vaikutus siihen on ollut teknisellä kehityksellä (Nissan 1990). Muutama kymmenen vuotta sitten eukalyptus oli vielä niin sanottu roskapuu, mutta erityisesti kemiallisten prosessien kehittyttyä eukalyptus on nykyään täysin kelpo raaka-aine kaikenlaisiin tarkoituksiin. Suurin etu eukalyptuspuiden käytössä on, että puut kasvavat todella nopeasti, erityisesti koivuun verrattuna. Muutenkin kehitykset paperituotannon kemiassa ovat johtaneet siihen, että uusien paperikoneiden vuosituotanto on suurempi kuin koskaan. Tämä johtuu muun muuassaan siitä, että paperin liimat ja muut sellun tekemiseen liittyvät kemikaalit mahdollistavat suuremmat paperikoneiden nopeudet (King ym. 1998).

Vaikka raaka-aineet ovat kirjaimellisesti paperituotannon alkua, tarvitaan lisäksi paperikoneita ja osaavaa työvoimaa. Paperikoneen pitkän taloudellisen eliniän ta-

kia suuret tekniset muutokset tapahtuvat harpauksin, vaikka prosessi-innovaatio tapahtuu jatkuvasti pienin investoinnein. Suomessa uusien paperikone on otettu käyttöön vuonna 1998 (Seppälä 2010). Vaikka vuosien mittaan tehdään päivityksiä, paperikoneiden perusominaisuudet säilyvät. Tämä tarkoittaa, että kilpailu uusimpien mallien kanssa kovenee, kun paperikoneet vanhenevat. METLAn tilastot osoittavat, että työn tuottavuus on kasvanut lähes koko ajan, mutta pääoman tuottavuus oli esimerkiksi vuosina 1997, 2001 ja 2008 samalla tasolla kuin vuonna 1975 (METLA 2011). Kokonaistuottavuuden kehitys on lisääntynyt kokonaisuudessaan, mutta ilmeisesti lähinnä työn tuottavuuden takia.

Hidastus pääoman tuottavuudessa lienee yksi syy, miksi suomalaiset paperiyhtiöt ryhtyivät etsimään mahdollisuuksia ulkomailta. Lisäksi Suomen paperiteollisuudessa tapahtui 1990-luvun lopussa useita yritysfuusioita ja -ostoja. Myös liberalisoituneet finanssimarkkinat toivat paperiyhtiöille uutta pääomaa, jota piti järkevästi investoida.

Vuodesta 1999 ulkomaiset investoinnit ovat olleet hyvin huomattava osa paperiyhtiöiden toimintaa. Kuten Opetusministeriön (2008) raportissa metsäsektorin koulutuksesta sanotaan ”suomalaisvalmisteisia paperikoneita ja selluprosesseja ajetaan tehokkaasti niin Suomessa kuin Brasiliassa tai Kiinassa”. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että paperiyhtiöt investoivat siellä, missä muut edellytykset tuotantoon ovat hyviä, esimerkiksi kysynnän ja raaka-aineiden osalta. Yksi suomalainen paperiteollisuuden prosessi-innovaatio on Juha Laurilan (2002) mukaan mahdollisimman pitkälle integroitu paperitehdas, eli sellainen, missä suoritetaan kaikki tuotantoketjun osat. Aasiassa ja Etelä-Amerikassa tätä mallia viedään vielä pidemmälle kuin Suomessa, esimerkiksi Kiinassa on rakenteilla valtavia sellu- ja paperitehtaita sekä niihin kuuluvia eukalyptusplantaaseja. Lyhesti sanottuna globaali paperiteollisuus on muuttunut siten, että kysyntä ja sen vana-vedessä tuotanto siirtyvät globaaliin etelään,

ja teknisen kehityksen kautta tuotantolaitokset voivat olla entistä isompia. Kuten Charles Edquist kollegoineen (2001) osoittaa Ruotsin paperiteollisuudesta, kotimaassa prosessi-innovaatiot teknisen kehityksen kautta ovat myös Suomen tapauksessa johtaneet siihen, että työn tuottavuus on kovasti noussut, mutta työllisyys on vähentynyt. Tämän kehityksen myötä suomalaisten tuotantolaitosten kilpailupaineet ovat kovenneet.

Edustavuus (“Representativeness”)

Väitöskirjani teoreettinen viitekehys auttaa kartoittamaan ja analysoimaan ammattiliittojen tai muiden järjestöjen muutoksia suhteessa niiden ydintehtävään. Ammattiliitto on jäseniään edustava organisaatio, jolla on tietyt tavoitteet. Paperiliiton kohdalla ”Liiton tarkoituksena on koota paperi- ja puumassateollisuuden työskenteleviä yhteistoiminnan avulla Suomen lakeja ja hyviä tapoja noudattaen parantamaan työ- ja palkkausolojaan sekä toimimaan jäsentensä yhteiskunnallisen aseman ja sivistystason kohottamiseksi”. Tällä tavalla viitekehys linkittää järjestön ja sen ympäristön eli tässä tapauksessa Suomen paperiteollisuuden. Teoreettisen viitekehysesni avainsana on ”representativeness” eli vähän kömpelösti suomeksi käännettynä ”edustavuus”.

Laajan *industrial relations* -kirjallisuuskatsauksen perusteella viitekehys on synteesi eri tutkimuserinteistä. Ydin siinä on, että ammattiliitto on jäseniään edustava organisaatio, ja oletus on, että sellainen järjestö pyrkii luomaan aseman, mistä se voi parhaiten edustaa jäseniään. Yksi aiempien tutkimusten suuntaus on keskittynyt ammattiliittoon järjestönä. Tutkimuskohteena on ollut erityisesti sisäisten prosessien tarkastelu, esimerkiksi se, miten tavalliset jäsenet pääsevät vaikuttamaan ammattiliitonsa politiikkaan. Pääkysymyksenä tässä tutkimuserinteessä on usein ammattiliiton sisäinen demokratia. (Esim. Lévesque & Murray 2002; Frege & Kelly 2003; Müller-Jentsch 1997.) Vähän erilainen,

mutta edelliseen liittyvä tutkimussuunta liittyy vähemmistöjen ja naisten edustavuuteen ammattiliitoissa. Esimerkiksi Tanskassa ja Isossa-Britanniassa ammattiliitot ovat aktiivisesti pyrkineet lisäämään nais- ja vähemmistöedustajia, jotta ammattiliitto olisi edustavampi. Näillä keinoilla yritetään myös elvyttää ammattiliiton jäsenyyttä ja relevanssia, koska monissa maissa ammattiliittojen jäsenluvut ovat romahtaneet. (Esim. Wrench 2004; Green, Kirton & Wrench 2005.)

Toinen keskeinen tutkimusperinne on hyvin kvantitatiivinen ja nojaa vahvasti järjestäytymisasteen käsitteeseen. Tämä tarkoittaa, että tutkimusten tärkein asia on selvittää, miksi ja miten maiden järjestäytymisasteet vaihtelevat. Merkittävimmät tekijät ovat tyypillisesti työttömyys, inflaatio, työttömyyskassat, erilaiset ilmiöt, kuten poliittinen suuntautuneisuus ja työllisyys teollisuudessa (esim. Ebbinghaus & Visser 1998; Böckerman & Uusitalo 2006). Tarkastelun kohteet ovat myös erilaiset yhteistyömuodot, kuten Suomessa tupot ja luottamusmiehet, työnantajan kanssa. Näitä tekijöitä tutkitaan yleensä maakohtaisesti, ei teollisuussektorikohtaisesti. Näissä tutkimuksissa on vaikeaa ottaa huomioon erilaiset lakisäätteiset vaikutukset ammattiliiton asemaan. Esimerkiksi Suomessa valtakuntasovittelijan rooli ja välimiesmenettely ovat erikoispiirteitä, joita on hankala ilmaista tilastoin. Tärkein piirre tämän kaltaisissa tutkimuksissa on instituutioiden merkitys ammattiliittojen roolille. Sovellan väitöskirjassani vastaavia kvantitatiivisia menetelmiä sektorin järjestäytymisasteen tutkimiseksi, mutta analyysini osoittaa, että selitys sektorin järjestäytymisasteesta vaatii erilaisen lähestymistavan.

Kolmas tutkimusperinne nojaa jonkin verran oikeustieteeseen ja käsittelee ammattiliiton sääntelyä, työehtosopimuksia ja lakisäätteisiä ehtoja, jotka mahdollistavat ammattiliiton toiminnan (Müller-Jentsch 1999; Hyman 1997; Deakin & Njaya 2008). Suomessa näistä esimerkkinä ovat esimerkiksi yt- ja työehtosopimuslait. Suomen oman lainsäädännön lisäksi myös EU-säännöllä on keskeinen roo-

lina. Ammattiliitolle voi olla tärkeää, millaiset oikeudet kansainvälinen oikeus antaa työtaisteluihin tai millainen on ammattiliiton asema kun tarkistellaan valtiotukisääntöjen (state aid legislation) kilpailurajoituksia, esimerkiksi yritysostojen yhteydessä.

Neljäs tutkimusperinne liittyy työtaisteluihin. Tutkimusperinne perustuu Charles Tillyn töihin sosiaalisista liikkeistä (Tarrow 1998). Ammattiliitoilla on tietyt työkalut saada näkemyksensä ja erimielisyytensä työnantajan kanssa esiin. Lakko on paras esimerkki, mutta lakkoja on monenlaisia. Väitöskirjassani käsitellään lakkojen absoluuttista määrää paperiteollisuudessa ja niiden intensiteettia eli kuinka pitkään ne keskimäärin kestävät per työntekijä. Myös yhteistyö muiden järjestöjen kanssa kuuluu tämän tutkimussuunnan piiriin. Monissa maissa, jossa ammattiliitoilla ei ole niin vahva asema kuin Suomessa, niillä on usein yhteistyötä ihmisoikeus- tai ympäristöjärjestöjen kanssa.

Näiden eri näkökulmien avulla analysoitiin ammatti- ja työnantajaliittoja tai muita tahoja, kuten kansalaisjärjestöjä (Jonker 2008; Jonker-Hoffrén 2012). Koska esimerkiksi Ranskassa ja Alankomaissa puhutaan aina ammattiliittojen edustavuudesta, edustavuus on muodostunut luontevasti keskeiseksi käsitteeksi. Edustavuudella on neljä ulottavuutta – sisäinen, ulkoinen, juridinen ja maine-edustavuus. Sisäinen edustavuus liittyy keskeisimmin ammattiliiton sisäisiin prosesseihin, kuten miten jäsendemokratiaa toteutetaan, miten erilaisia ryhmiä edustetaan ja millaiselta jäsenistön demografia näyttää. Ulkoinen edustavuus liittyy enemmän siihen, miten ammattiliitto on yhteydessä työnantajiin, mikä on ammattiliiton instituutionaalinen asema ja millaiset seuraukset jäsenistön suuruudella tai järjestäytymisasteella on. Juridinen edustavuus on sinänsä kattavin ja kansainvälisin ulottuvuus, sillä siihen liittyy myös perusoikeuksia, jotka ovat peräisin ILO:n ja EU:n sopimuksista. Näiden lisäksi juridinen edustavuus liittyy työtaisteluoikeuteen, työehtosopimuslakiin, yt-menettelyihin ja muihinkin

sääntelyihin, joissa ammattiliitolla on aktiivinen rooli. Maine-edustavuus on ehkä hankalin ulottuvuus, sillä sitä ei voi suoraan mitata. Ammattiliiton maine voi liittyä työtaisteluihin ja siihen, mistä syistä niitä käydään, mutta maine voi myös olla tärkeä tekijä sisäisten kiistojen seurauksena. Maine voi olla vaikutukseltaan positiivinen tai negatiivinen.

Edustavuuden ulottuvuudet eivät ole staattisia. Ne ovat nimenomaan niin sanottuja polkuriippuvaisia, ja monista syistä ulottuvuudet voivat muuttua. Yleisellä tasolla voi sanoa, että juridinen edustavuus on vähiten, maine-edustavuus eniten muuttuvaa. Sen lisäksi nämä ulottuvuudet kietoutuvat jonkin verran yhteen: esimerkiksi Ranskassa lakko-oikeus on henkilökohtainen oikeus, mikä seurauksena ihminen voi melko vapaasti liittyä lakkoon. Siksi ammattiliitoille ei ole välttämättä niin merkittävää, että niillä ei ole paljon vakituksia jäseniä. Tämän juridisen aseman avulla ammattiliitot Ranskassa saavat enemmän aikaiseksi kuin mitä voisi odottaa pelkästään jäsenistön suuruuden perusteella. Myös niiden lakkoherkkä maine auttaa.

Edustavuus ja Paperiliitto

Tarkasteltuani Paperiliiton asemaa ja toimintaa vuosina 1980–2008 voi tehdä johtopäätöksen, että Paperiliiton edustavuus, kuten se on määritelty väitöskirjassani, on vähentynyt ajanjakson aikana. Tämä muutos edustavuudessa on kuitenkin lähinnä tapahtunut vuoden 2000 jälkeen. Siihen lienee tärkein syy euron vaihtokurssin muutos. Koska vuodesta 2003 euro on ollut kallis dollariin verrattuna, Suomen paperiteollisuudelle on tullut lisää kilpailupaineita sekä kotimaisten ja eurooppalaisten tuotteiden hinnan ja eurooppalaisen ylikapasiteetin kautta (Seppälä 2010; Jonker-Hoffrén 2012). Myös Aasiasta ja muualta on tuotu enemmän tuotteita Euroopan markkinoille. Sen lisäksi on mahdollista, että eri yksiköiden kilpailu on lisääntynyt myös samassa konsernissa – ainakin brasilialaisen sellun

maahantuonti Suomeen on nopeasti lisääntynyt vuoden 2003 jälkeen (WIOD 2012). Valtaosa ei-suomalaisista raaka-aineista tulee Ruotsista, Saksasta ja Venäjältä.

Tähän taustaan peilaten tulee vuoden 2005 työtaistelua paperiteollisuudessa tarkastella. Lyhyen lakon ja pitkän työsulun jälkeen päästiin uuteen työehtosopimukseen. Valtakunnansovittelijan avulla ratkaisu löydettiin muun muassa seisokeista, työvuoromalleista, palkoista ja työn ulkoistamisesta. Paperiliitto oli tyytyväinen ratkaisuun. Tässä työtaistelussa Paperiliitto joutui luopumaan joistain saavutetuista eduista, kuten juhanus- ja jouluseisokeista ja sen piti hyväksyä 12-tuntisia työvuoroja – tosin vain, jos niistä paikallisesti sovitaan (Jonker 2008). Keskeisin kiista-aihe oli kuitenkin työn ulkoistaminen. Paperiliitto ei halunnut sallia ulkoisen työvoiman käyttöä, koska se oli liiton toimintamallin vastaista. Lopulta muutokset piti hyväksyä, vaikka tässäkin asiasta voidaan sopia paikallisesti. Näiden ratkaisujen seurauksena Paperiliitto on jonkin verran menettänyt sisäistä edustavuuttaan, koska pakon edessä liiton piti päättää, millaiset työntekijät ovat sen toiminnalle tärkeimpiä. Sen hyväksyntä, että on mahdollista ulkoistaa siivoojia, vartijoita ja ehkä myös kunnossapitohenkilökunta, on heikentänyt Paperiliiton väitettä, että se edustaa kaikkia sellu- ja paperiteollisuuden työntekijöitä. Erilaiset mekanismit kuitenkin mahdollistavat, että paikallisosastot käytännössä edustavat lähes koko työyhteisöä (Jonker-Hoffrén 2011).

Vuosi 2006 oli Suomen paperiteollisuudelle varsin rankka, sillä Voikkaan paperitehdas suljettiin taloudellisten syiden takia. Samana vuonna yleinen voittotaso oli jo melko heikko; vuodesta 2003 se oli suorastaan romahtanut. Kuitenkin vasta vuonna 2007 iski merkittävä taantuma Suomen paperiteollisuuteen. TEAM-teollisuusliittoon liittyminen hylättiin jo silloin Paperiliiton osalta. TEAM piti olla kaikkien teollisuusliittojen fuusio, mutta tätä ei saatu aikaiseksi liittojen sisäisten hankausien takia. Suomalaisen metsäteollisuuden tu-

levaisuutta ajatellen tämä on mahdollisesti ollut strateginen virhe. Kuitenkin kyselyni mukaan (todennäköisesti radikaalisempi) osa Paperiliiton pääluottamusmiehistä on edelleen sitä mieltä, että liittymättä jääminen oli hyvä päätös.

Vuonna 2008 Summan ja Kemijärven tehtaiden lopettaminen oli suuri uutinen. Samana vuonna neuvoteltiin myös uudesta työehtosopimuksesta, ja yllättävän vähin äänin päästiin ratkaisuun. Suurin muutos oli 11§:n poisto. Tämä pykälä sääti työn tai miehityksen muutosten vaikutusta palkkoihin. Paperiliiton sisällä pykälää tulkittiin monin eri tavoin. Työtuomioistuin oli ainakin jo vuonna 2003 tehnyt päätöksen, että pykälä tarkoittaa, että työn laadun tai miehityksen muuttuessa neuvotteluvollisuus palkoista on paikallista. Tästä työnantajapuolella ja Paperiliitolla oli pitkään eri käsitys. Paperiliitto, ja nimenomaan vasemmistoryhmän edustajat, tulkit-sivat pykälää siten, että neuvotella pitää myös työn muutoksen käyttöönnotosta. Käytännössä moni työnantaja ajatteli samoin. Kun vuonna 2008 työehtosopimuksen luonnokseen tuli uusi ja muutettu 11§, Paperiliiton vasemmistoryhmä olisi halunnut jäsenkyselyn asian hyväksymisestä. Kun sitä ei sallittu, äänesti ryhmä työehtosopimusluonnosta vastaan. Tämä oli symbolinen teko. Vaikka koko liitto ei heti alussa kannattanut uutta työehtosopimusta, neuvottelut joka tapauksessa aikaansaivat aidosti kilpailukykyä tukevan työehtosopimuksen – ainakin Paperiliiton ja Metsäteollisuus Ry:n mukaan (Jonker-Hoffrén, tulossa 2013).

Tämä sisäinen kiista osoittaa hyvin, että ammattiliiton edustavuus on suhteellista. Käytännössä vuonna 2008 tehty TES oli lähinnä SDP-ryhmän ja työnantajaliiton välinen. Keväällä 2012 tekemäni kyselyn mukaan mielipide-eroja esiintyy edelleen SDP- ja vasemmistoryhmän välillä, tosin vastauksissa korostuvat liiton radikaalimmat äänet. Saksalaisen tutkijan Walther Müller-Jentschin mukaan ammattiliiton sisäisen demokrati-an tärkein tehtävä on välttää sitä, että sisäiset kiistat tulevat hallitsemattomiksi. Myös

Levesque ja Murray (2010) painottavat tällä tavalla sisäistä demokratiaa. Kiista poliittisten ryhmien välillä ammattiliitoissa ei kuitenkaan ole uutta Suomessa, mutta on varsin merkittävää, että nämä jännitteet purkautuvat taas pitkän rauhan jälkeen. Viime vuosina tilanne on kuitenkin selvästi rauhoittanut.

Johtopäätökset

Väitöskirjani johtopäätös on, että Paperiliiton edustavuus on vähentynyt vuodesta 1980. Sisäinen edustavuus on vähentynyt sisäisten riitojen ja vuoden 2005 TESin, jossa sovittiin ulkoisen työvoiman käytöstä, seurauksena. Ulkoinen edustavuus on puolestaan vähentynyt TEAMin hylkäämisen seurauksena, vaikka tämä oli Paperiliiton demokraattinen päätös. Toisaalta tupojen puute viime vuosina on saattanut ollut hyvä Paperiliitolle. Paperiliitto on usein mielellään tehnyt sektorikohtaisia työehtosopimuksia tupon ulkopuolella, jos heidän mielestään tilanne on sitä vaatinut. Nyky-Suomessa näyttää siltä, että sektorikohtaiset neuvottelut tuovat eri sektoreille riittävästi joustavuutta. Yleinen työttömyyskassa – joka on Suomen suurin työttömyyskassa – on mahdollisesti uhka monille ammattiliitoille. Paperiliitto ei todennäköisesti kuitenkaan kärsi yleisen työttömyyskasan olemassa olost, koska Paperiliitto omaa vankan identiteetin, ja myös liiton alueellinen järjestelmä tukee työntekijöiden liittymistä Paperiliittoon. Liiton juridinen edustavuus on ehkä hieman vähentynyt, mutta vasta kovien kilpailupaineiden alla. Toisaalta on varsin positiivinen asia, että liitto ja työnantaja nykyään pystyvät melko hyvin luomaan uusia työehtosopimuksia, jotka sopivat paperiteollisuuden tilanteeseen (Jonker-Hoffrén, tulossa 2013).

Viime aikoina on puhuttu paljon lakko-oikeudesta. Paperiteollisuuden osalta voi sanoa, että lakot ovat kuitenkin vähentyneet pitkälti siitä syystä, että myös liiton toimijoiden mukaan lakot eivät enää ole tehokkaita. Työnantaja voi nykyään suhteellisen helposti

siirtää tuotantoa esimerkiksi ulkomaille, jos on lakko-uhka. Tämä lakkojen tehottomuus on tietenkin voimassa vain silloin, kun liiton toimijat pelaavat sääntöjen mukaan. Maine-edustavuus on parantanut, koska työmarkkinoiden toimijoiden suhteet ovat olleet niin paljon rauhallisempia. Toisaalta sisäiset riidat, vuoden 2005 vähän ”itsepäiset” valtakunnansovittelijan luonnoksien torjumiset ja vuonna 2009 entisen liiton presidentin hyllytys eivät varmastikaan parantaneet liiton mainetta.

Paperiliitto on edelleen vahva yhteiskunnallinen toimija, joka kantaa raskaan taakan, sillä se edustaa työntekijöitä teollisuudenalalla, jota voi luonnehtia ”auringonlaskuteollisuudeksi”. Työnantaja ei toistaiseksi tule neuvottelemaan kenenkään muun kuin

Paperiliiton kanssa, ja liiton järjestön, osaamisen ja melkoisen vaurauden kautta kyseinen ammattiliitto on edelleen varsin edustava. Toistaiseksi liiton institutionaalinen asema säilyy, mikä tukee suuresti Paperiliiton edustavuutta. Ulkoiset paineet Suomen pape-riteollisuudelle vaikuttavat myös Paperiliiton asemaan.

Lectio praecursoria

Paul Jonker-Hoffrénin sosiologiaan kuuluva väitöskirja *The Finnish Paper Workers' Union at a crossroads: Labor union representativeness in a changing environment, 1980–2008* tarkistettiin Turun yliopistossa lauantain 8.9.2012 (*Annales Universitatis Turkuensis B* 353).

Kirjallisuus

- Böckerman, P. & Uusitalo, R. (2006) Erosion of the Ghent system and Union Membership decline: Lessons from Finland. *British Journal of Industrial Relations* 44 (2), 283–303.
- Deakin, S. & Njoya, W. (2008) *The Legal Framework of Employment Relations*. Teoksessa P. Blyton, N. Bacon, J. Fiorito & E. Heery (toim.) *The Sage Handbook to Industrial Relations*. London: Sage Publications, 284–304.
- Ebbinghaus, B. & Visser, J. (1998) When Institutions Matter: Union Growth and Decline in Western Europe, 1950–1995. *European Sociological Review* (15), 135–158.
- Edquist, C., Hommen, L. & McKelvey, M. (2001) *Innovation and Employment – Process versus Product Innovation*. Cheltenham: Edgar Elgar Publishing.
- Frege, C. M. & Kelly, J. (toim.) (2003) *Varieties of Unionism – Strategies for Union Revitalization in a Globalizing Economy*. Oxford: Oxford University Press.
- Greene, A-M, Kirton, G. & Wrench, J. (2005) Trade Union Perspectives on Diversity Management: A Comparison of the UK and Denmark. *European Journal of Industrial Relations* 11 (2), 179–196.
- Hyman, R. (1997) The Future of Employee Representation. *British Journal of Industrial Relations* 35 (3), 309–336.
- Jonker, P. J. (2008) Gender Aspects of Labour Union Representativeness - The Case of the Finnish Paper Industry Conflict of 2005. *Theory in Action* 1 (1), 48–70.
- Jonker-Hoffrén, P. J. (2011) Whose Constituency? Representativeness of the Finnish Paper Workers' Union, innovation strategies and outsourcing in the Finnish paper industry between 1980 and 2008. *Industrial Relations Journal* 42 (4), 375–391.
- Jonker-Hoffrén, P. J. (2012) *The Finnish Paper Workers' Union at a crossroads: Labor union representativeness in a changing environment, 1980–2008*. Turku: Turun yliopiston

- julkaisuja B 353. <https://www.doria.fi/handle/10024/78636>
- Jonker-Hoffrén, P. J. (tulossa 2013) The influence of internal union factions on union renewal strategies: the case of the Finnish Paper Workers' Union. *Industrial Relations Journal*.
- King, V. M., Dykstra, G. M. & Glover, D. (1998) Chemistry holds key to maintaining speed in today's paper machines. *TAPPI Journal* July 1998, 58–61.
- Laurila, J. (1998) *Managing Technological Discontinuities: The Case of the Finnish Paper Industry*. London: Routledge.
- Lévesque, C. & Murray, G. (2002) Local versus Global: Activating Local Union Power in the Global Economy. *Labor Studies Journal* 27 (3), 39–65.
- Lévesque, C. & Murray, G. (2010) Understanding Union Power: Resources and Capabilities For Renewing Union Capacity. *Transfer* 16 (3), 333–350.
- Melin, H. & Mamia, T. (toim.) (2010) *Tapaus Voikkaa – Teollisuusyhteisö murroksessa*. Pori: Karhukopio Oy.
- METLA (2011) *Metsätilastollinen Vuosikirja 2011*. Sastamala: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Müller-Jentsch, W. (1997) *Soziologie der Industriellen Beziehungen – Eine Einführung*. Frankfurt/Main: Campus Verlag.
- Müller-Jentsch, W. (toim.) (1999) *Konfliktpartnerschaft – Akteure und Institutionen der industriellen Beziehungen*. Mering: Rainer Hampp Verlag.
- Nissan, A.H. (1990) From Smokestack to High-Tech: The Changing face of Paper Science and Technology during the last 50 years. *TAPPI Journal* March 1990, 79–85.
- Opetusministeriö (2008) *Metsäsektorin koulutuksen kehittäminen Suomessa - Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä*. Helsinki: Opetusministeriö.
- Pakkasvirta, J. (2008) *Pulp & Fiction – Tarinoita Globalisaatiosta ja Sellutehtaasta*. Helsinki: Yliopistopaino.
- SAK (2010), *Paperimiehestä lähihoitajaksi? Lakautettujen sellu- ja paperitehtaiden työntekijöiden työurien kehitys Haminassa, Kemijärvellä ja Kajaanissa*. Helsinki: SAK.
- Seppälä, R. (2010) *Suomen Metsäsektorin Rakenneuutoksen Syyt ja Tukijalat*. Teoksessa *Pelervo Economic Research (2010) PTT-katsaus 2/2010, Metsä vastaa, mitä huudamme?* Helsinki: PTT, 25–32.
- Tarrow, S. (1998) *Power in Movement – social movements and contentious politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- WIOD (2012), *World Input-Output Database (multiple tables)*. [online]. <URL:<http://www.wiod.org/database/iot.htm>>. Luettu 26.04.2013.
- Wrench, J. (2004) Trade Union Responses to Immigrants and Ethnic Inequality in Denmark and the UK: The Context of Consensus and Conflict, *European Journal of Industrial Relations* 10 (1), 7–30.